

8

NOWOCZESNE INSTRUMENTY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU PRZEDSIĘBIORSTWA

8.1 WSTĘP

Współczesne przedsiębiorstwa wykorzystują w swej działalności: planowanie, dobrą organizację, szybką informację zwrotną oraz wykwalifikowanych i zmotywowanych pracowników, co przyczynia się do ich sukcesu. Bardzo ważnym jest zatem wyszukiwanie takich narzędzi, które pozwolą jak najefektywniej zadbać o dobry wizerunek firmy na tle otaczającego ją społeczeństwa, jak również wspomogą jej działalność.

Warto nadmienić, że już w latach osiemdziesiątych XX wieku koncepcja zrównoważonego rozwoju była bardzo ważnym czynnikiem, który pełnił jedną z głównych ról, jeżeli chodzi o rozwój cywilizacyjnego świata. Można więc stwierdzić, że jest ona bardzo silnym i ważnym bodźcem, jeżeli chodzi o pewne podejmowane decyzje w kwestii polityki czy gospodarki. Zaś Polskie przedsiębiorstwa coraz częściej dostrzegają konieczność zaangażowania się w działania społeczne choć na obecną chwilę ich chęci oraz działania nie są wystarczające.

Pamiętać należy, że przedsiębiorstwo operuje w środowisku, które ze względu na swoją zmienną naturę, wymaga ciągłej weryfikacji i dopasowywania się. Przedsiębiorstwo funkcjonuje w środowisku, od którego to bierze niezbędne surowce i energię, zapewniając w tym samym czasie swoje produkty, jak i ich negatywne skutki. Ograniczone możliwości środowiska naturalnego jeśli chodzi o zapewnienie surowców naturalnych i radzenie sobie z zanieczyszczeniem, są podstawą wprowadzenia zrównoważonego rozwoju.

Dlatego niniejszy artykuł podejmuje zagadnienie dotyczące wykorzystywania przez współczesne przedsiębiorstwa, nowoczesnych instrumentów, które wspierają działanie zrównoważonego rozwoju.

8.2 NOWOCZESNE INSTRUMENTY WYKORZYSTYWANE W PRZEDSIĘBIORSTWACH

Podstawowym instrumentem wyznaczonym do poprawy integracji i koordynacji działań w wymiarze przestrzennym i społeczno - gospodarczym oraz wzmocnienia partnerstwa pomiędzy rządem i samorządem wojewódzkim jest kontrakt terytorialny. Do jego zadań należą przede wszystkim:

- cele i zadania poszczególnych jego sygnatariuszy oraz wskazuje instrumenty i sposób realizowania interwencji
- identyfikacja obszarów strategicznej interwencji, tj. konkretne przedsięwzięcia priorytetowe realizowane na określonym geograficznie obszarze, które wynikają z celów strategicznych rozwoju kraju oraz celów i priorytetów określanych na poziomie regionalnym
- swoiste porozumienie strony rządowej i samorządowej w zakresie realizacji wspólnych celów rozwojowych.

Zawarte w kontrakcie ustalenia dotyczą m.in.:

- celów rozwojowych i głównych kierunków działań wraz ze wskazaniem sposobów ich osiągnięcia przy udziale różnych podmiotów publicznych
- obszarów koncentracji tematycznej i geograficznej wraz z określeniem priorytetowych inwestycji, których realizacja objęta będzie kontraktem
- podziału środków na poszczególne obszary tematyczne w ujęciu tematycznym i terytorialnym
- wkładu krajowego i regionalnego w realizacji przedsięwzięć rozwojowych objętych kontraktem
- źródeł współfinansowania inwestycji ze środków unijnych i krajowych (tj. rządowych, samorządowych oraz prywatnych)
- przyjętych wskaźników osiągnięcia rezultatów dla wskazanych celów rozwojowych (tematycznych i terytorialnych) [8].

Podsumowując kontrakt terytorialny jest on przede wszystkim nowym instrumentem finansowym polityki regionalnej, rozumianym jako:

- instrument, który zwiększa koordynację i skuteczność polityk publicznych realizowanych na różnych szczeblach zarządzania
- mechanizm terytorialnego wymiaru polityki rozwoju poprzez zapewnianie tematycznej i geograficznej koncentracji interwencji publicznej.

Kolejnym przykładowym nowoczesnym instrumentem są instrumenty ekonomiczne. Są one bardzo ważnym narzędziem polityki ekologicznej. Według Małeckiego instrumenty ekonomiczne „są najczęściej rozumiane jako opłaty za korzystanie ze środowiska i jako kary za naruszanie przepisów i jako subwencje, fundusze, kredyty. Środki te są w wielu przypadkach bardzo trudno dostępne, spełniają jednak poważną rolę w zakresie poprawy stanu środowiska” [7].

Instrumenty ekonomiczne prowadzą w drodze odpowiednich rozwiązań prawno-instytucjonalnych i ekonomicznych do eliminacji negatywnych oddziaływań działalności gospodarczej. Dzięki temu obniżają koszty osiągnięcia pożądanego poziomu środowiska naturalnego. Podmioty powinny podejmować odpowiednie decyzje uwzględniając ich działalność w perspektywie przyszłości. Funkcjami instrumentów ekonomicznych są:

- wzmacnianie działań narzędzi administracyjno-prawnych
- stwarzanie możliwości zmniejszenia społecznych kosztów ochrony środowiska
- formułowanie przesłanki dla ekonomicznej racjonalizacji decyzji odnośnie alokacji środków na cele związane z ochroną środowiska i gospodarowaniem jego zasobami.

Podział instrumentów ekonomicznych na:

- kary ekologiczne
- podatki ekologiczne

- opłaty ekologiczne
- rynki uprawnień
- odszkodowania ekologiczne
- ubezpieczenia ekologiczne [13].

W ramach ww. kontraktu terytorialnego wyodrębniono nowy instrument dedykowany obszarom miejskim lub innym obszarom funkcjonalnym, tj. Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT). Ich celem jest wspieranie zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju obszarów miejskich, głównie miast wojewódzkich i ich obszarów funkcjonalnych. Chodzi tu głównie o zwiększanie udziału miast i ich obszarów funkcjonalnych w tworzeniu rozwoju oraz wzmacnianie współpracy i integracji działań na obszarach funkcjonalnych miast, w których komplementarność działań i partnerstwo różnych jednostek publicznych jest kluczowym czynnikiem dynamizacji procesów rozwoju. W skład związku ZIT mogą wejść zarówno samorządy gminne, powiaty, jak i samorząd wojewódzki – w zależności od zakresu jego działania. Zadania, jakie będzie pełnił związek ZIT, jak też jego forma prawna uzależnione są od zakresu i charakteru realizowanych zadań [8].

Do najważniejszych instrumentów wspierania polityki zrównoważonego rozwoju zaliczamy:

- wskaźniki środowiskowe
 - ramowy program na rzecz konkurencyjności i innowacji (CIP)
- program pomocy małym i średnim, czystym i konkurencyjnym przedsiębiorstwom w celu stworzenia warunków, by mogły prosperować i maksymalizować swój wkład w zrównoważony rozwój
 - program społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw
- agenda dla zrównoważonej i konkurencyjnej turystyki europejskiej
 - Globalny Fundusz Efektywności Energetycznej oraz Energii Odnawialnej [10].

W praktyce należy pamiętać, że realizowanie zasad zrównoważonego rozwoju, wymaga wykorzystania instrumentów zrównoważonego rozwoju. Narzędziami do zarządzania, monitorowania oraz udoskonalania są audyty, oceny, systemy zarządzania środowiskowego i społecznego a także normy i standardy. Wykorzystanie narzędzi jest dobrowolne, a podmiot wdrażający decyduje o tym jakie narzędzie będzie najbardziej adekwatne do jego specyfiki w sektorze [12].

8.3 ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ W PRZEDSIĘBIORSTWIE

Już w latach osiemdziesiątych XX wieku koncepcja zrównoważonego rozwoju była bardzo ważnym czynnikiem, który pełnił jedną z głównych ról, jeżeli chodzi o rozwój cywilizacyjnego świata. Do dziś idea ta, jest na „celowniku” wielu naukowców oraz badaczy, którzy prowadzą jej analizę. Można zatem także stwierdzić, że jest ona bardzo silnym i ważnym bodźcem, jeżeli chodzi o pewne podejmowane decyzje w kwestii polityki czy gospodarki. Mowa tu o sprowadzaniu wynikającej z niej społecznej solidarności czy chęci podwyższenia w celu ustabilizowania standardów życia obywateli [2].

Realizacja zrównoważonego rozwoju wcale nie musi posiadać jedynie pozytywne strony. Współcześnie przed ludźmi jako przed społeczeństwem stoi wiele nowych rzeczy oraz wyzwań. Dzisiejsze społeczeństwo zostało nazwane społeczeństwem nowoczesnym. Warto jest wziąć pod uwagę bezrobocie, różnice społeczne spowodowane najczęściej zróżnicowaniem gospodarczym, wybuchające wojny lokalne, a co za tym idzie terroryzm, uzależnienia, czy choroby współczesnej cywilizacji. To jednak nie wszystko, bowiem zaliczyć

do tego można jeszcze postęp technologiczny, dynamicznie rozwijającą się gospodarkę państwa, a co za tym idzie zjawisko globalizacji (między innymi zacieranie się granic kulturowych państw i społeczeństw). Skutki te nadają między innymi nowy wydźwięk dotychczasowej pracy oraz kierują rozregulowywaniem się dotychczasowych tradycyjnych systemów. Warto zwrócić tu uwagę na problem wynikający z powyższych czynników. Zagrożenie środowiska czy jego poszczególnych składników poprzez nadmierne jego eksploatację, czy niewłaściwe korzystanie z technologii produkcji oraz rosnącej z każdym rokiem konsumpcji dóbr i usług [5].

Zauważając problemy właśnie w tych trzech sektorach, czyli w ekonomicznym, społecznym i ekologicznym, trzeba wziąć pod uwagę, że to ludzie są determinantami oraz koordynatorami tego, w jaki sposób będą te procesy przebiegały. Zależy także od człowieka czy one będą szkodliwy w większym czy mniejszym stopniu. Tu właśnie niezbędny jest aspekt zrównoważonego rozwoju, a wdrożenie go może przynieść pozytywny wpływ, w tym zminimalizowanie negatywnych skutków gwałtownego wzrostu gospodarczego. Koncepcja zrównoważonego rozwoju wskazuje cele, które są konieczne do osiągnięcia, nie zapewnia jednak narzędzi do ich realizacji. Przez taki schemat działania umożliwia jest różnym podmiotom np. organizacjom społecznym, politycznym, gospodarczym, czy organom państwowym, samorządowym rozpoczęcie badań naukowych, co tym samym skutkuje próbą podjęcia stworzenia narzędzia, które swoim działaniem poprowadzi ludzkość do realizacji zasad zrównoważonego rozwoju.

Aby lepiej zrozumieć omawianą problematykę należy rozpocząć od tego co właściwie oznacza pojęcie zrównoważonego rozwoju. Najbardziej pełną definicję rozwoju zrównoważonego znajdziemy w tekście znowelizowanej w 2001 roku ustawie o prawie ochrony środowiska, w artykule 3 pkt. 50. Artykuł ten oznacza, że zrównoważony rozwój rozumie się jako taki rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zrównoważenia szans dostępu do środowiska poszczególnych społeczeństw lub ich obywateli - zarówno współczesnego jak i przyszłych pokoleń [11].

Pojęcie zrównoważonego rozwoju, a właściwie dążenie do zrealizowania jego podstawowych założeń wymusza w wielu firmach obowiązek zwrócenia uwagi na takie obszary: kapitał społeczny, kapitał ludzki, infrastruktura, zasoby naturalne, energia, jakość państwa i instytucji, które są wsparte czynnikami sukcesu, tj. edukacją, innowacyjnością oraz współpracą. Każda z tych płaszczyzn zawiera pozytywne jak i negatywne skutki, jednak umiejętne ich wykorzystanie może doprowadzić utworzenia przewagi konkurencyjnej na rynku względem innych przedsiębiorstw [1].

Profesor Anna Jankowska-Kłapkowska próbowała odpowiedzieć na pytanie czy można łączyć ze sobą przedsiębiorstwo i zrównoważony rozwój. Uznała, że z jednej strony może to społeczeństwu wydawać się niemożliwe, gdyż przedsiębiorstwo nie ma „władzy” nad zasobami, z których korzysta oraz jego efektami. Jednak patrząc na to z drugiej strony jego towary i usługi (czyli to co zamierzone) oraz biorąc tu pod uwagę odpady oraz zanieczyszczenia (to co niezamierzone) oddziałuje to na bliższe oraz dalsze środowisko. Czyli można na chwilę obecną stwierdzić, że przedsiębiorstwo może powodować zachwianie, nietrwałość struktur, krajów, regionów, w których ma swoją siedzibę, a także działać na najbliższe otoczenie. Jednak to nie jest odpowiedź do końca poprawna. Koncepcja trwałego rozwoju powinna być rozpatrywana w różnych płaszczyznach, gdyż wiele jest

nieporozumień, zwad jeżeli chodzi o trwały rozwój, co powoduje nierozróżnianie celu oraz procesu jego osiągnięcia. Nie jest możliwym by wszyscy przedsiębiorcy wyszli z inicjatywą by przy swojej produkcji czy prężnym działaniu swojej firmy wziąć pod uwagę różne uwarunkowania mające na celu zrównoważony rozwój ich firm. Czynnikiem powodującym różnicę są na przykład: odmienna perspektywa czasowa od perspektywy czasowej, w której należy patrzeć na zrównoważony rozwój jednostek. To jednak społeczeństwo poprzez różne instrumenty takie jak władze publiczne czy własne działania powinno określać warunki zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw [3].

8.4 WYKORZYSTYWANIE NOWOCZESNYCH INSTRUMENTÓW ZR

Współczesne spojrzenie na gospodarkę przez pryzmat idei zrównoważonego rozwoju i zorganizowanie jej według zasad tej idei wydaje się nie tylko potrzebą, ale wręcz koniecznością, ponieważ już dziś wiadomo, że sam rynek nie zapewnia ochrony człowiekowi ani środowisku.

Nurt środowiska, od którego wywodzą się ekonomiści mający swoje zdanie na temat zrównoważonego rozwoju, wskazują na czynniki społeczno-ekonomiczne, które ograniczają ludziom oszczędne wykorzystanie zasobów naturalnych. Wśród tych ograniczeń najważniejsze to:

- koszty środowiska, które ulegają ekstermalizacji, czyli zostają przeniesione na innych, co powoduje błędną alokację dóbr ponieważ dobra wydają się bardzo tanie (np. ropa naftowa)
- zasoby naturalne (woda, powietrze, atmosfera), które traktuje się, jako dobra publiczne, dla których nie ma żadnych ograniczeń
- występowanie zachowań społecznych takich jak: efekt gapowicza, czyli zachowanie ludzi, którzy nie chcą ponosić przypadających na nich kosztów w nadziei, że zapłacą za nich inni, dylemat wspólnego pastwiska (sytuacja w której ludzie mniej troszczą się o wspólne dobro niż o prywatną własność), dylemat więźnia.

Warto tu nadmienić, że poszczególnym aktorom gospodarki trudno jest cokolwiek zrobić dla wspólnoty, jeżeli sami na tym tracą lub jeśli nie widzą w tym żadnych korzyści dla własnego przedsiębiorstwa. Każdy z nich obserwuje tych drugich, ponieważ jednostkowa rezygnacja niczego nie zmieni. Tylko gdy wszyscy zmienią swoje postępowanie, problem będzie można rozwiązać.

Wobec występowania powyższych czynników społeczno-ekonomicznych ekonomia środowiska proponuje następujące instrumenty wspierające zmianę zachowań uczestników rynku:

- instrumenty polityczno-prawne (nakazy, zakazy, opłaty, limity)
- instrumenty o działaniu pośrednim – środki powodujące poprzez zachęty i informacje zmiany zachowań aktorów rynku
- ekonomiczne instrumenty ochrony środowiska umożliwiające swobodę wyboru działania dostarczając jednocześnie namacalnych motywów do zmiany zachowania [9].

Przedsiębiorstwa podejmując działania na rzecz ograniczania zużycia zasobów naturalnych i energii, redukcji emisji zanieczyszczeń i ilości wytwarzanych odpadów przyczyniają się do podtrzymania ciągłości procesów zachodzących w środowisku przyrodniczym, a co za tym idzie również trwałości i ciągłości procesów gospodarczych [4].

W praktyce realizacja koncepcji zrównoważonego rozwoju wymaga następujących działań ze strony przedsiębiorstw: ograniczenia zależności od nieodnawialnych surowców

energetycznych, ograniczenie emisji do atmosfery związków węgla, siarki i azotu oraz redukcji istniejącej i przeciwdziałania nowej emisji toksycznych zanieczyszczeń do gleb i wód [6].

Wszelkie działania minimalizujące negatywne oddziaływanie na środowisko przyrodnicze podejmowane przez przedsiębiorstwo można uznać za przejaw realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju a także wykorzystywanie instrumentów tego rozwoju. W ten sposób firmy przyczyniają się do zachowania właściwej ilości i jakości kapitału naturalnego, co jest podstawą dla realizacji potrzeb obecnych i przyszłych pokoleń oraz dostosowania skali gospodarki do ekosystemów w oparciu, o który działa.

8.5 PODSUMOWANIE

Obecnie zaobserwować można bardzo duży i znaczący wzrost świadomości ekologicznej człowieka. Należy zauważyć, że wzrost ten nie jest jedynie krótkofalowym zjawiskiem a trwa on już kilkanaście, a nawet kilkadziesiąt lat. Ma to duży związek z rozwijającym się społeczeństwem, edukacją oraz postępem technologicznym, a także przekłada się na otaczającą, przedsiębiorstwa oraz samego człowieka, przyrodę.

Kryzys gospodarki światowej w ostatnich latach skłonił do głębszych refleksji i weryfikacji wizji rozwoju społeczno-gospodarczego. Błędy w zarządzaniu procesem gospodarowania i negatywny wpływ tego procesu na otoczenie społeczne i przyrodnicze sprawiły, że konieczne stało się opracowanie nowych (a przynajmniej zrestrukturyzowanych) kierunków rozwojowych, uwzględniających dostępny potencjał gospodarczy i ograniczoność zasobów środowiska przyrodniczego. Instrumenty publiczne ułatwiają przełamywanie barier w uwzględnianiu w strategiach i programach rządowych założeń zrównoważonego rozwoju, a następnie ich realizację. Tworzenie nowego ładu opartego na idei „zazieleniania gospodarki” stało się możliwe dzięki zmianie świadomości i postaw decydentów, a także dostępności funduszy publicznych wspierających inicjatywy ograniczające uciążliwość procesów gospodarczych dla otoczenia.

LITERATURA

1. A. Bąk, „*Współczesne problemy ekonomiczne. Rozwój zrównoważony w wymiarze krajowym i globalnym*” Nr 417, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu str. 62-63
2. G. Dobrzański i A. Wasiak, „*Zrównoważony rozwój w przedsiębiorstwie i jego otoczeniu*”, Politechnika Białostocka, 2005, str. 8-10
3. G. Dobrzański i A. Wasiak, „*Zrównoważony rozwój w przedsiębiorstwie i jego otoczeniu*”, Politechnika Białostocka, 2005, str. 86-89
4. G. Hilson i B. Murcka, „*Sustainable development in the mining industry: clarifying the corporate perspective*”, Resources Policy 2000, str. 26 i 227-238.
5. P. Jeżowski, „*Zarządzanie w sektorze publicznym - rozwój zrównoważony - metody wyceny*”, Szkoła Główny Handlowa, Warszawa 2002, str. 7-8
6. S. Kozłowski, „*Koncepcja ekorozwoju jako podstawa polityki ekologicznej państwa*”, [w:] B. Poskrobko(red.), „*Działalność gospodarcza a ochrona środowiska przyrodniczego*”, Biuro Badań i Wdrożeń Ekologicznych Białystok 1992, str. 11-31
7. Z. Małecki, „*Ochrona i zarządzanie środowiskiem*”, [w:] „*Elementy zarządzania środowiskiem naturalnym*”, TOM II, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania, Katowice 2000, str. 210
8. A. Nowakowska, „*Nowoczesne metody i narzędzia zarządzania*”, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2015, str.18-19
9. H. Rogall, „*Ekonomia zrównoważonego rozwoju. Teoria i praktyka*”, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2010

10. D. Rucińska, „*Promocja zrównoważonego rozwoju transportu - wybrane przykłady dobrych praktyk*”, Gdańsk 2014, [dostęp online:] https://www.logistyka.net.pl/bank-wiedzy/transport-i-spedycja/item/download/79203_212ca76e08f1dca0172180172e6d828a, (31.01.2018r.)
11. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska DzU 2001 nr 62, poz. 627
12. B. Wit, „*Ekologistyka w systemie zarządzania odpadami niebezpiecznymi*”, Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa „Dom Organizatora”, Toruń 2016, str. 183
13. H. Wyrębek, „*Instrumenty ekonomiczne zarządzania środowiskiem*”, Siedlce 2010 [dostęp online:] http://www.tstefaniuk.uph.edu.pl/zeszyty/archiwalne/87-2010_12.pdf, (31.01.2018r.)

Data przesłania artykułu do Redakcji: 05.2018

Data akceptacji artykułu przez Redakcję: 07.2018

NOWOCZESNE INSTRUMENTY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU PRZEDSIĘBIORSTWA

Streszczenie: Artykuł podejmuje problematykę wykorzystywania nowoczesnych instrumentów dla zrównoważonego rozwoju w przedsiębiorstwie, oraz ich wpływu na otoczenie firmy. Przedstawiony jest tu temat zdefiniowania samych instrumentów jak i pojęcia zrównoważonego rozwoju, a także ekonomicznego punktu widzenia dotyczącego wdrażania do przedsiębiorstwa takiego zarządzania.

Słowa kluczowe: zrównoważony rozwój, nowoczesne instrumenty, przedsiębiorstwo, zarządzanie

MODERN INSTRUMENTS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF A ENTERPRISE

Abstract: The following article picks up difficulties of using the modern instruments of sustainable development in company, and their influence on the company's environment. The article presents the topic of defining the instruments and the concept of sustainable development, as well as the economic point of view regarding the implementation of such management into the company.

Key words: sustainable development, modern instruments, company, management

Dalia Górska

Uniwersytet Zielonogórski
Wydział Ekonomii i Zarządzania
ul. Licealna 9, 65-417 Zielona Góra, Polska
e-mail: gorskadalia@gmail.com

Patrycja Musiałowska

Uniwersytet Zielonogórski
Wydział Ekonomii i Zarządzania
ul. Licealna 9, 65-417 Zielona Góra, Polska
e-mail: musialowska.patrycja@o2.pl

Patrycja Świstak

Uniwersytet Zielonogórski
Wydział Ekonomii i Zarządzania
ul. Licealna 9, 65-417 Zielona Góra, Polska
e-mail: p.swistak96@wp.pl